

všichni členové všechny oblasti, s postupným nárůstem aktivity došlo ke specializaci. Členové se navzájem informují o své činnosti, ale každý pracuje na své oblasti. Spolu s těmito tendencemi profesionalizace a specializace je patrný i pozvolný ústup od pří-
mých akcí.¹⁴⁵

2. Historie NESEHNUTÍ – analytický pohled

Vývojové tendence, které jsme zaznamenali u Hnutí DUHA, se v částečně pozměněné podobě vyskytují také u NESEHNUTÍ. Organizace, která ve svých počátcích navazovala radikalitou myšlenek i prostředků na rané období Hnutí DUHA, postupem času začala také „chladnout“, ztrácet aktivistický náboj a profesionalizovat se. Na rozdíl od DUHY však NESEHNUTÍ neprošlo nikdy obdobím odmítání demokratického uspořádání a ustavením striktně hierarchického vedení. Snad právě proto se ve vývoji NESEHNUTÍ neobjevují silné vývojové zlomy a přerody, které lze ve vývoji DUHY zaznamenat. NESEHNUTÍ, na rozdíl od Hnutí DUHA, ještě nedosáhlo přerodu v spíše agenturní než profesionálně-aktivistickou organizaci, ale k tomuto přerodu podle mého názoru pomalu směřuje. Sledujeme-li vývoj obou námi zkoumaných organizací, neubráníme se otázce: Může vůbec v podmínkách současné České republiky vzniknout a udržet se nedogmatické a přitom radikální ekologické hnutí? Osud Hnutí DUHA i NESEHNUTÍ naznačuje negativní odpověď.

145) Viz strukturovaný rozhovor s Milanem Štefancem, 24. listopadu 2008.

III. Ideové základy Hnutí DUHA a NESEHNUTÍ a jejich vývoj

V předchozích kapitolách naší učební pomůcky jsme se věnovali historickému vývoji obou hnutí a snažili se popsat v čase změny jejich organizační struktury i vývoj dalších vybraných charakteristik obou hnutí (míra radikality, profesionalizace, angažovanost členů, míra demokratického fungování). Částečně jsme se na několika místech dotkli také ideových zdrojů obou hnutí. Pokusme se nyní zaměřit naši pozornost úžeji právě na tuto oblast.

Podívejme se nejprve na způsoby, jakými se můžeme o ideových zdrojích členů obou hnutí v rozmezí let 1989 a 2010 dozvědět. Na prvním místě stojí materiály, které tato hnutí v uvedeném období vydávala. Zde můžeme sledovat přímé odkazy na autory a myšlenkové směry, ale také odkazy na určitá ideová i metodologická východiska, typická pro určité environmentální myšlenkové směry. Opomenout bychom ale neměli ani retrospektivní pohledy těchto členů (minulých i současných). A zajímavá bude i sekundární literatura autorů, které tato otázka zajímala před námi (jakkoliv je nutné hned na začátku přiznat, že jí je skutečně málo). Podíváme-li se na všechny právě uvedené zdroje, můžeme konstatovat následující:

1. Ani Hnutí DUHA, ani NESEHNUTÍ, respektive jejich členové nebyli téměř vůbec inspirováni českými environmentálně orientovanými mysliteli z období před rokem 1989. První vlna českého environmentálního myšlení, reprezentovaná Josefem Durdíkem, F. X. Šaldou či Annou Pammrovou, stejně jako vlna druhá a třetí, reprezentovaná např. Přemyslem Pitterem nebo Vladimírem Úlehlou či Milošem Seifertem, se v tiskovinách těchto hnutí prakticky (výjimku tvoří dva historicky orientované články v časopise Hnutí DUHA *Sedmá generace*) neobjevuje a ideové základy, na kterých své environmentální zaměření tyto autoři stavěli, jsou pro členy Hnutí DUHA i NESEHNUTÍ neaktuální. Toto zjištění navíc podporuje výzkum mezi samotnými členy námi vybraných hnutí – pouze dva

z celkem 46 zkoumaných členů Hnutí DUHA uvedli mezi knihami, které je inspirovaly, české environmentálně orientované předrevoluční autory (byl to člen kampaně Lesy s odkazem na Vladimíra Úlehlu a člen Rady Hnutí DUHA z raně devadesátých let odvolávající se na Přemysla Pitteřa). A pouze jeden z 32 zkoumaných členů NESEHNUTÍ se odvolával na Annu Pammrovou. Mezi českým environmentalismem 19. století a první poloviny století 20. a námi zkoumanými hnutími zeje veliká propast. Souvisí jednak s velikou ideovou odlišností – Josef Durdík je příliš patetický a zároveň poplatný optimismu druhé poloviny 19. století, F. X. Šalda mísí své environmentálně laděné úvahy s názory, které jsou pro příslušníka radikálního environmentálního myšlení stěží přijatelné, Přemysl Pitteř nutně dráždí svým křesťanským moralizujícím pohledem a důrazem na duchovní rozvoj člověka (zahrnující sexuální abstinenci a asketický přístup k životu jako takový). Jednoduše – k inspiračním zdrojům námi zkoumaných hnutí český předrevoluční environmentalismus nepatří.

2. Výrazně odlišná je situace u českých autorů píšících právě v přelomovém období vzniku obou hnutí. V časopisu *Sedmá generace* nalezneme několik rozhovorů s autory tzv. brněnské školy: Hanou Librovou, Janem Kellerem a Josefem Šmajsem, ale také s reprezentanty dalších nových environmentálních směrů – Erazimem Kohákem či Josefem Vavrouškem. Nejsilněji zde působí Hana Librová, Jan Keller a Erazim Kohák. V materiálech NESEHNUTÍ pak vévodí Jan Keller. Tento dojem opět potvrzují i rozhovory s představiteli obou hnutí – jako zásadní uvádí Hanu Librovou 13 z 46 zkoumaných členů Hnutí DUHA a 9 z 32 zkoumaných členů NESEHNUTÍ. Jan Keller je zásadní pro 15 z 46 členů Hnutí DUHA a pro 11 z 32 zkoumaných členů NESEHNUTÍ. Erazima Koháka uvedlo pět členů Hnutí DUHA a tři členové NESEHNUTÍ. Josef Šmajš je přiznaným inspiračním zdrojem u dvou členů Hnutí DUHA. Pokud bychom se chtěli podívat na rovinu knižních inspiračních zdrojů, je nejdůležitější knihou *Až na dno blahobytu* Jana Kellera, následovaná knihou *Pestří a zelení* Hany Librové a *Zelenou svatozáří* Erazima Koháka. Zajímavá je také skutečnost, že čím jsou lidé, kteří v Hnutí DUHA nebo NESEHNUTÍ působí, mladší, tím méně jsou inspirováni právě uvedenými autory. Nejvýrazněji se tento trend projevuje u Jana Kellera a Erazima Koháka.
3. Přinejmenším stejně silně jako „nová“ česká environmentální škola inspirovali členy námi zkoumaných hnutí i zahraniční autoři. Zde můžeme vystopovat přibližně čtyři nejsilnější inspirační proudy:

1. Inspirační proud konzervativně ekocentrický

Ten ovlivňoval nejvýrazněji členy Hnutí DUHA, a to v první polovině jeho polistopadového vývoje (přibližně do roku 2001/2002). Jedná se o proud, který mísí systémový přístup k analýze environmentální krize s oceněním předneolitických forem uspořádání lidské společnosti. Za hlavní příčinu vzniku environmentální krize považuje konzervativní ekocentrismus vznik společenských a kulturních struktur, které nemohou ekosystémy, v jejichž rámci vznikly, „unést“. Moderní velkoměsto, systém globalizovaných dopravních sítí či vesmírný výzkum – to vše jsou podle konzervativního ekocentrismu struktury, které nemohou dlouhodobě existovat, aniž by neohrožovaly zdravé ekosystémy a přežití lidstva. Spolu s kritikou bytnících společenských a kulturních systémů moderní společnosti tvoří konzervativní ekocentrismus také silná skepse týkající se osvícenského optimismu ohledně pokroku lidstva. Podle většiny autorů tohoto směru bylo ideálním uspořádáním lidské společnosti kmenové předneolitické společenství sběračů a lovců. Žádný reálný budoucí zlatý věk lidstva neexistuje, ovšem měli jsme „zlatou“ minulost. Příklon ke konzervativnímu ekocentrismu nalézáme jak v materiálech Hnutí DUHA z první poloviny 90. let, tak ve výpovědích jeho členů. Jedná se o články související s autory jako Edward Goldsmith, James Lovelock, William Robert Catton, Jr., kde především E. Goldsmith hraje nejvýraznější inspirační roli (mezi nejvýznamnější, iniciátorskou roli hrající texty patří rozhovor Jakuba Patočky s E. Goldsmithem). Tento dojem z textů potvrzují rozhovory s tehdejšími členy Hnutí DUHA – Jakub Patočka, Jan Beránek, Ondřej Simon jako bývalí členové Rady Hnutí DUHA. Autory knih a dalších textů konzervativního ekocentrismu uvádí jako důležitý inspirační zdroj dalších 11 příslušníků tohoto hnutí. Mnohem slabší je pak inspirace konzervativním ekocentrismem u členů NESEHNUTÍ – zde lze nalézt pouze tři spíše slaběji inspirované členy.

2. Inspirační proud hlubinně ekologický

Ačkoliv vliv hlubinně ekologických autorů je téměř stejně silný jako vliv autorů z konzervativně ekocentrického proudu, týkal se spíše členů hnutí než příslušníků jejich vedení a byl rovnoměrněji rozložen mezi Hnutí DUHA a NESEHNUTÍ. Přilijme si nejprve základní ideovou linku konceptu hlubinné ekologie a pak se podívejme na její vliv na členy obou hnutí. Základem a východiskem hlubinné ekologie je snaha překonat „dualismus“ většiny směrů environmentálního aktivismu – tzn. snaha chápat svět jako určitou jednotu. Přitom tato jednotu nemá být charakterizována psychologicky, ale spíše ontologicky. K takto jednotně chápanému, ale také ontologicky danému světu dospíváme pomocí mimoracionálního procesu zániku mezi *ego* a *alter*. K tomuto zániku rozdílů mezi já a širokým společenským, ekologickým i metafyzickým Já dochází procesem ztotožnění založeném na psychologickém a později ontologickém

základě vcítění se. Proces vcítění se je pro Naesse i jeho nástupce naprosto zásadní – jde o nadřazení pocitového, emocionálního vztahování se ke světu nad racionální pochopení světa. Pocitové a emocionální vlastnosti nejsou součástí subjektu, ale existují objektivně, jako součásti určitých abstraktních celků a konečně jako ekologické či metafyzické Já. Proto je pro hlubinně ekologické autory jejich zahrnutí do průběhu našeho poznávání zásadní. Hodnotu přírodních celků poznáváme ztotožněním se s nimi, rozplynutím se v nich. A toto poznání je objektivnější než například poznání na základě vědeckého zkoumání či analýzy. Takto chápaná hlubinná ekologie je – jak už jsme uvedli na začátku této pasáže – jedním z důležitých inspiračních zdrojů Hnutí DUHA i NESEHNUTÍ, a to zejména v devadesátých letech. Vliv hlubinné ekologie lze opět vystopovat v množství textů v tiskovinách Hnutí DUHA (a nepřímo i NESEHNUTÍ) – jako příklad uveďme články zabývající se Arne Naessem, Johnem Seedem či Billem Devallem a George Sessionsem, odkaz na význam sborníku *Myslet jako hora* či knihy *Gang obránců Země* nebo odkaz na knihy a texty hlubinné ekologie v rozhovorech s příslušníky obou hnutí. V případě Hnutí DUHA se tím či oním způsobem na hlubinně ekologické materiály odkazovalo více než 12 členů, v případě NESEHNUTÍ členů šest. V této souvislosti je zajímavé, že několik členů Hnutí DUHA uvedlo, že inspiračním zdrojem byla nejenom kniha A. Naesse či J. Seeda, ale také film, který na základě protestů proti kácení australských pralesů natočil právě J. Seed.

3. Inspirační proud sociálně ekologický

Stejně jako konzervativně ekocentrický proud hrál důležitou roli spíše v Hnutí DUHA než v NESEHNUTÍ, hraje inspirační proud sociálně ekologický mnohem důležitější roli v NESEHNUTÍ než v Hnutí DUHA. Přibližme si však nejprve jeho základní ideje.¹⁴⁶ Ekologická krize je podle sociální ekologie důsledkem krize společenské, a v nápravě společnosti je proto třeba hledat i její řešení. Ekologické problémy jsou dle Bookchina nedílnou součástí naší „iracionální anti-ekologické společnosti, jejíž problémy nejsou řešitelné částečnými reformami“.¹⁴⁷ Příčinu devastace přírody Bookchin spatřuje ve snaze člověka přírodu opanovat, podrobit si ji. Tento panský postoj člověka k přírodě má podle něj svůj původ ve vztazích hierarchie a dominance mezi lidmi. Příčiny ekologické krize tedy tkví ve společenských vztazích. Ekologická krize autorům sociální ekologie slouží jako východisko ke kritice dnešních technologií, společenského uspořádání a zejména kapitalismu. Environmentální tážání se pak stává součástí otázek společenského uspořádání a jeho projevu. Z předešlého textu je zřejmé, že kritiku růstu a současného pojetí

146) V následujícím textu vycházím ze své knihy *Environmentální etika*. Viz BINKA, BOHUSLAV. *Environmentální etika*. Brno : Masarykova univerzita, 2008.

147) Viz BOOKCHIN, MURRAY. *The Ecology of Freedom*. New York : Black Rose Books, 1991, s. xiv.

rozvoje musí následovat kritika jeho zdroje – kapitalismu. Sociální ekologové jej vnímají jako překážku při vytváření „spravedlivé a demokratické budoucnosti“.¹⁴⁸ Kapitalismus je podle nich zásadně nepřátelský k lidským potřebám i k přírodě. Tržní vztahy ohrožují přežití celého lidského druhu, nehledě k tomu, že nedokáží zajistit skutečný rozvoj tak, jak jej sociální ekologie chápe. Bookchin dokonce označuje vznik vztahů hierarchie a dominance v lidské společnosti a následný vznik kapitalismu za tragickou odchylku ve vývoji lidstva. Kapitalismus je pak definovaný následujícími body:

1. Produkce zboží – charakteristickou vlastností zboží je fakt, že je produkováno za účelem tvorby zisku, a ne proto, aby splnilo nějaké společenské poslání.
2. Trhy – nejsou-li regulovány a ukotveny v netržních společenských strukturách, mají tendenci rozšiřovat se mimo oblast směny a proniknout do všech aspektů společenského života. Podemílají tak snahu a ochotu ke spolupráci a podněcují k soupeření.
3. Soukromé vlastnictví – jde zejména o soukromé vlastnictví nemovitostí a zařízení k produkci všech statků nutných pro zdravý a pohodlný život člověka. Existence soukromého vlastnictví výrobních prostředků v kapitalismu dokazuje, že v tržně orientované společnosti má soukromý zisk přednost před uspokojováním společenských potřeb.
4. Námezdní práce – kapitalismus je jediným společenským systémem, který nás nutí prodávat svou práci, abychom přežili. Systém, kde management rozhoduje o tom, co se bude dělat a jak, a zaměstnanci pouze vykonávají jeho příkazy, považuje sociální ekologie za porušování základních demokratických hodnot.
5. Akumulace [kapitálu] skrze vykořisťování – výsledky práce jsou pracujícím odebrány a tito již nemají vliv na jejich další použití, což je podle sociální ekologie zlé samo o sobě.
6. Imperativ růstu – viz výše.
7. Odcizení v mezilidských vztazích – kapitalismus není jen ekonomický mechanismus, ale i systém mezilidských vztahů, které jsou ovšem založeny na snaze získat nad druhými výhodu. Jestliže pronikne celou společností, je pro lidi nemožné vstupovat do interakcí, které nejsou nějakým způsobem zprostředkovány kapitálem. Kapitalismus je tedy v očích sociálních ekologů nejen veskrze nemorální systém, ale též systém nepřirozený a environmentálně mimořádně riskantní. Jeho nemorálnost se plně projevuje právě i ve vztahu k přírodě a životnímu prostředí. Produkty kapitalismu neprojevují žádnou zjevnou spojitost se světem přírody, z něhož vznikly. V našich myslích je produkt mnohem úžeji spojen s firmou, která jej vyrobila, než

148) Viz STAUDENMAIER, PETER, DRISKELL, JAY. From a Critique of Corporate Power to a Critique of Capitalism. In HELLER, CHAIA (ed.). *Bringing Democracy Home*, Plainfield, Vt. : Institute for Social Ecology, 2000, s. 21.

s přírodou, která jeho vznik vůbec umožnila. Protože lidé nevědí, jak se jednotlivé statky vyrábějí, nerozumí průmyslovému aparátu, a tak jim často není dostatečně zřejmá souvislost mezi ohrožením přírody a ohrožením přežití lidského druhu.

Co z této kritiky pro sociální ekology vyplývá? Jakým směrem by se měla společnost ubírat? Podle sociální ekologie je nutné odstranit ze společnosti veškerou dominanci a hierarchické vztahy a vytvořit morální ekonomiku s demokratickou kontrolou nad produkcí. Taková společnost může být charakterizována jako „libertariánský municipalismus“.¹⁴⁹

Zatímco v tiskovinách Hnutí DUHA v první polovině devadesátých let téměř neexistuje odkaz na nejvýznamnější autory sociální ekologie, NESEHNUTÍ na sociální ekologii staví od samého vzniku část své identity. A tento obrázek dokládá i sebereflexe členů obou hnutí – zatímco sociální ekologii (respektive texty vycházející ze sociálně ekologického chápání světa) uvádějí jako inspirační zdroj pouze čtyři členové Hnutí DUHA (z nichž ovšem tři z této organizace odchází a zakládají právě NESEHNUTÍ), v případě NESEHNUTÍ je to 16 členů.

4. Inspirační proud křesťansko biocentrický

Kromě právě uvedených směrů hrál – jakkoliv spíše doplňující – určitou roli ve vývoji obou hnutí i inspirační proud křesťansko biocentrický, navazující na autory, jakými jsou Albert Schweitzer, Andrew Linzey, Thomas Berry a další.¹⁵⁰ Ačkoliv se všichni právě uvedení autoři hlásí ke křesťanství, doplňují je zásadním rysem – snahou změnit určité antropocentrické rysy pozdně novověké verze křesťanského pohledu na svět. Schweitzer to formuluje jako snahu „znovu a jinak vytyčit hranice morálního“. Prvním krokem v tomto pravdivějším pojetí morálky je nová definice morální hodnoty. Spojovat morální hodnotu s lidským životem je podle Schweitzera nejenom omezené, ale také nepravdivé. Věta, která zakládá Descartesův popis světa – Myslím, tedy jsem –, je „nicotným, nahodile zvoleným počátečním principem ... (s nímž se) ... Descartes neodvolatelně ocitá na abstraktní půdě. Nenalézá přístup k etice a zůstává v zajetí mrtvého světového i životního názoru.“¹⁵¹ Pravá morální filosofie – která snese jak měřítko křesťanského, tak biocentrického přístupu – musí podle Schweitzera hledat morální hodnotu jinde „a vycházet z nejbezprostřednějšího a nejširšího fakticky daného obsahu vědomí, který zní: Jsem život chtějící žít, uprostřed života chtějícího žít“.¹⁵²

149) V originále *Libertarian Municipalism*.

150) V popisu křesťanského biocentrismu opět vycházím ze své knihy *Environmentální etika*. Viz BINKA, BOHUSLAV. *Environmentální etika*. Brno : Masarykova univerzita, 2008.

151) Viz tamtéž, s. 22.

152) Viz tamtéž.

Pokud uznáme tento první axiom morálního světa, dospějeme k pojetí, v němž „etika ... spočívá v tom, že prožívám naléhavou potřebu mít ke každé životní vůli stejnou úctu jako k své vlastní. Tím je dán i myšlenkově nutný základní princip mravnosti. Dobré je život uchovávat a podporovat, zlé je život ničit a omezovat.“¹⁵³ Nezáleží na rozumových schopnostech, schopnosti nazřít platnost kategorického imperativu či příslušnosti k druhu *Homo sapiens*. Každý živý tvor obsahuje vůli žít, a proto je každý živý tvor principiálně morálně hodnotným. Proto „venkovan, který na louce pokosil tisíce květů jako krmivo pro krávy, se má střežit, aby cestou domů bezmyšlenkovitě neušklubl nějaký kvítek u cesty, neboť tím se zpronevěruje životu, jelikož k tomu není nucen nezbytností“,¹⁵⁴ a ti „kdo provádějí operace na zvířatech nebo na nich zkoušejí léky či jim naočkovávají různé choroby, aby získanými výsledky mohli pomoci lidem, ti se nesmějí nikdy uklidňovat všeobecnou úvahou, že jejich kruté počínání sleduje hodnotný cíl“.¹⁵⁵ Princip ochrany života pro život sám není přítom nijak závislý ani na „světovém názoru“ jeho vyznavače, ani na faktu, že život sám podléhá nepředstavitelnému ničení vnějšími okolnostmi. Jak píše Schweitzer: „Nauka úcty k životu ... je sama o sobě nezávislá na tom, je-li světový názor pesimistický, nebo optimistický“¹⁵⁶ a „nauka úcty k životu ... chce přece účinně jednat, a proto se nemusí starat o to, bude-li její činnost úspěšná, či nikoliv. Pro svět je důležitý již fakt, že v člověku, který se stal etickým, vstupuje do světa vůle naplněná úctou a oddaností k životu.“¹⁵⁷ Přesto je však nauka vůle k životu spojená s „pravým křesťanským pohledem a v určitém slova smyslu z něj roste“. Etika úcty k životu nahrazuje snahu o mravní propojení lidstva snahou o mravní propojení všeho živého a „vůle k dokonalosti či naplnění chápe jako vůli k odevzdání se dobru všeho života“.¹⁵⁸ Ačkoliv si je Schweitzer vědom teoretických obtíží,¹⁵⁹ které nauka úcty k životu přináší, i praktických nesnází s jejím uskutečňováním, tvrdí, že každé jiné řešení je na tom mnohem hůř. „Obyčejná etika hledá kompromisy. Chce stanovit, kolik musím obětovat ze své existence a ze svého štěstí a kolik si

153) Viz tamtéž, s. 23.

154) Viz tamtéž, s. 27.

155) Viz tamtéž, s. 27.

156) Viz SCHWEITZER, ALBERT. *Úpadek a nová výstavba kultury*. Praha : Ústřední církevní nakladatelství v Praze, 1964, s. 72.

157) Viz SCHWEITZER, ALBERT. *Albert Schweitzer – Zastávce kritického myšlení a úcty k životu*. Praha : Vyšehrad, 1989, s. 287.

158) Viz KOHÁK, ERAZIM. *Zelená svatozář – kapitoly z ekologické etiky*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2000, s. 89.

159) Schweitzer doslova píše: „Proč se vůle k životu takto (myšleno etickým jednáním) projevuje jen ve mně? Je to proto, že jsem dosáhl schopnosti přemýšlet o celku bytí? ... Na tyto otázky není odpovědi.“ Viz SCHWEITZER, ALBERT. *Etika úcty k životu*. In KOHÁK, ERAZIM, KOLÁŘSKÝ, RUDOLF, MÍCHAL, IGOR. *Závod s časem – texty z morální ekologie*. Praha : Ministerstvo životního prostředí, 1996, s. 24.

smím ponechat na úkor existence a štěstí jiných živých bytostí. Tímto rozhodováním vzniká tedy aplikovaná relativní etika. Ta vydává za etické, co ve skutečnosti etické není, neboť je to směs neetické nevyhnutelnosti s etikou. Tím vyvolává nesmírný zmatek.“ Člověk musí uznat principiální hodnotu všeho živého o sobě, jestliže má být práv svému lidství a etika musí zahrnout biocentrismus, má-li obstát, končí svoji úvahu Albert Schweitzer.

To, co odlišuje právě popsaný inspirační zdroj Hnutí DUHA a NESEHNUTÍ od všech výše uvedených (konzervativní ekocentrismus, hlubinná ekologie, sociální ekologie), je jednak nižší počet členů těchto hnutí, které ovlivnil, a zároveň vyšší míra ovlivnění. Ačkoliv totiž můžeme jeho vliv vystopovat pouze u pěti členů Hnutí DUHA a dvou příslušníků NESEHNUTÍ, je míra jeho vlivu na ně – tak jak ji popisují – výrazně vyšší než u všech výše uvedených „konkurenčních“ inspiračních zdrojů. Křesťanský biocentrismus nikdy neovlivňoval velký počet členů námi zkoumaných hnutí, ale ty, které ovlivnil, dokázal ovlivnit výrazně více. Četnost výskytu ve zkoumaných tiskovinách odpovídá četnosti ovlivněných členů – tzn. je spíše okrajová v porovnání s konzervativním ekocentrem a hlubinnou ekologií.

* * *

Dostáváme se k poslední části naší analýzy vlivu jednotlivých směrů environmentálního myšlení na obě námi zkoumaná hnutí, ve které nás bude zajímat odpověď na následující otázku: Které směry environmentalismu neměly na vývoj obou hnutí téměř žádný nebo žádný vliv? I zde můžeme naši odpověď strukturovat podle jednotlivých směrů environmentálního myšlení:

Technokratický optimismus

Prvním, z hlediska ideové inspirace výrazně opomíjeným zdrojem jak v případě Hnutí DUHA (zde minimálně do roku 2003), tak v případě NESEHNUTÍ (zde do roku 2015) je tzv. technokratický optimismus, který vychází z předpokladu, že environmentální problémy jsou řešitelné technologickým pokrokem bez nutnosti dalších společenských či ekonomických změn. Žádný z inspiračních zdrojů uvedených v rozhovorech s členy hnutí nebyl spojitelný s technokratickým optimismem a i když lze najít několik odkazů na technokraticky optimistické autory v *Sedmé generaci*, jsou do roku 2003 nahlíženi téměř vždy kriticky. Ani Hnutí DUHA, ani NESEHNUTÍ své ideové zdroje z tohoto směru tedy nečerpají.

Ekofašismus a radikální proudy násilného ekologismu

Ještě o něco méně ovlivňoval vývoj obou hnutí směr ekofašistického myšlení a myšlení radikálního násilného ekologismu. Autoři jako Pentti Linkola, Theodore Kaczynski (Unabomber) či John Zerzan ideový vývoj uvnitř Hnutí DUHA či NESEHNUTÍ neovlivnili. V tiskovinách Hnutí DUHA lze nalézt celkem čtyři texty související s tímto směrem, ovšem všechny výrazně kritické a žádný z uvedených autorů nebyl členy Hnutí DUHA a NESEHNUTÍ označen jako významný inspirační text. Nejradikálnějšími texty, které členy Hnutí DUHA a NESEHNUTÍ přiznaně ovlivnily, jsou tedy texty radikálnějších hlubinných ekologů v případě Hnutí DUHA a sociálních ekologů v případě NESEHNUTÍ. Ekofašismus neměl na obě zmíněná hnutí v podstatě žádný vliv.

Pragmatický antropocentrismus

Stejně jako byl v případě obou hnutí do značné míry ignorován technokratický optimismus, lze o velmi malém vlivu mluvit i v případě pragmatického antropocentrismu. Lidé jako Bryan G. Norton, Albert Arnold Gore či John B. Cobb nejsou (s jedním záznamem u A. Gora v případě Hnutí DUHA) uváděni jako inspirační zdroj členů hnutí a jejich texty či texty o nich se objevují v tiskovinách obou hnutí pouze výjimečně (opět v *Sedmé generaci* Hnutí DUHA).

Na základě právě uvedených skutečností můžeme konstatovat, že v případě obou hnutí lze inspirační zdroje nacházet v radikálnější části environmentálního myšlení, ovšem právě s výjimkou zdrojů spojených s násilným radikalismem či ekofašismem. Obě hnutí tedy v první polovině své existence směřovala spíše k ekologickým či alespoň radikálně environmentálním pohledům na svět, ovšem nikdy nebyla inspirována radikály jako Pentti Linkola či Theodore Kaczynski. Jinými slovy – byla ideově pestře radikální, ovšem nikoliv extremistická.